

گفتار فلسفی

اخلاق

از نظر

بهریستی و ارزشهای انسانی

بخش اول

به نام خدا

مقدمه

کتابی که اکنون به عنوان گفتار فلسفی درباره اخلاق از نظر همزیستی و ارزشهای انسانی تقدیم خوانندگان عزیز می شود شامل قسمتی از سخنرانیهای خطیب نامی معاصر و دانشمند معظم جناب آقای محمدتقی فلسفی واعظ مشهور می باشد، که در دو مجلد تنظیم شده است. بخش اول آن، که کتاب حاضر است، مشتمل بر ده فصل می باشد.

کسانی که به بیانات شیوا و رسای معظم له آشنائی دارند می دانند که این گوینده توانا مطالب علمی و مشکل را با بیانی ساده و نافذ و قابل فهم عموم ایراد نموده و هرکس به فراخور ذوق خود از هر طبقه و مرتبه ای که باشد از آن استفاده می کند.

اخلاق که موضوع بحث این کتاب است از مسائل مهم و مورد توجه دانشمندان جهان می باشد و درباره آن کتابهای بیشماری نوشته اند. اسلام نیز به این امر توجه کامل داشته و در قرآن کریم و احادیث، پیرامون اخلاق تعالیم بسیاری به مسلمین داده شده است.

در گفتارهای این کتاب، معظم له آرا و افکار بزرگان جهان را به اسلام عرضه می دارد و با استفاده از نظریه های آنان و انتقاد از بعضی از مکاتب، حقایق نهفته را آشکار و برتری اسلام را از لحاظ علمی روشن می نماید.

در این گفتارها از آیات و احادیث مربوطه با اسلوب تازه‌ای ضمن بحث‌های متنوع استفاده شده و نیز مقالات علمی و نظریه‌های دانشمندان غرب به مناسبت عیناً نقل گردیده است.

دفتر نشر فرهنگ اسلامی، پس از کسب موافقت معظم له، به منظور آشنایی بیشتر عموم مردم با مبانی اسلام، با تأییدات خداوند متعال تصمیم به چاپ مجموعه آثار ایشان گرفت تا پس از چاپ، با بهای مناسب در اختیار علاقه‌مندان قرار گیرد.

پاییز ۱۳۷۶
دفتر نشر فرهنگ اسلامی

فهرست مندرجات

۱. اخلاق و آرای دانشمندان ۱-۳۵

اخلاق و سعادت، سقراط و سعادت فردی، دکارت و صلاح جامعه، نظریه فردپرستی، پیروی از غرایز، نیچه و مرد برتر، هدف خودخواهان، آزادی شهوات، ذلیتر از بردگان، تزکیه نفس و رستگاری، تنزیه فکر و سعادت، پاداش حسن خلق، شناخت فضایل و رذایل، پیامبران و مکارم اخلاق، متمیم مکارم، نشانه کرامت نفس، نمونه‌ای از پرورش اسلام، بزرگواری دو سرباز، عاطفه انسانی، دگردوستی، چند پرش، ستایش اخلاق انسانی، نكوهش عمل غیر انسانی، محکومیت وجدانی، الهام الهی، زیبایی درون و برون، اخلاق طبیعی و اکتسابی، خلق یا ملکه نفسانی، سخن ابن مسکویه، عادت به نیکوکاری، رابطه علم و اخلاق، دانایی و نیکوکاری، اصول اخلاق، عمل برطبق علم، عمل برخلاف علم، پیروی از هوی، اخلاق و عادات، انتقاد از نظریه سقراط، اصالت فرد، فضیلت در نظر ارسطو، عقلانی و غیر عقلانی، عقل و غرایز، مخالفت با عقل، نظریه هگل، تطبیق اراده و قانون، فرق قانون و اخلاق، نظریه کانت، اخلاق و تعالی معنوی، اخلاق و افکار عمومی، هماهنگی با اجتماع، مصونیت از انتقاد، جامعه و سوء تشخیص، دختر در عصر جاهلیت، جنایت یک پدر، اخلاق و قضاوت مردم، مرجع تشخیص اخلاق، نتیجه بحث، اخلاق و کرامت نفس، اجتناب از پستی، حقارت نفس.

۲. اخلاق بشری و الهی ۳۷-۷۸

بشر و زندگی حیوانی، آغاز حیات اجتماعی، جامعه سالم، احساس ایمنی، ارزش

ادب در اجتماع، حیات انسانی، مراحل زندگی بشر، فروید و شخصیت آدمی، غرایز بی‌شعور، قسمت تاریک شخصیت، فرمانروای ناشناخته، عامل اجرایی شخصیت، پیروی از واقعیت، فروید و دانشمندان روان، وجدان فطری و تربیتی، وجدان فطری و مکارم اخلاق، منشأ اخلاق در نظر فروید، انعکاس ممانعتها، تحدید غرایز، اصالت لذت، درنده‌خویی، سرکوبی عقل، حیوانات انسان نما، اسیران شهوت، سودجویی در پرتو اخلاق، انسانهای برتر، سخن برگسون، اخلاق زندگی و انسانی، اسلام و اخلاق، اخلاق و سعادت، محاسن و مکارم اخلاق، محاسن اخلاق و گرمی زندگی، مکارم اخلاق و تعالی معنوی، نمونه مکارم، رد نظریه آنا تول فرانس، انسانهای با اراده، سعادت واقعی، مکارم اخلاق و رستگاری، اخلاق و ایمنی، رمز محبوبیت، علی اسکافی، نامه‌های محبت آمیز، محبوبیت بر اثر اخلاق، تفاوت مکارم و محاسن، عفو و بخشودگی، اخلاق الهی، انسان و دگردوستی، اخلاق انسانی، مأموریت پیامبران، مبارزه با خودپرستی، لزوم تعاون، عامل رستگاری، گذشته‌های اخلاقی، دستور امام صادق (ع)، جملاتی از صحیفه، اثر گذشته‌های اخلاقی، دستور باری تعالی، عمل امام سجاد (ع)، نتیجه کرامت اخلاقی، ترک خصومت، بزرگواری مالک اشتر، استغفار بجای کفر، گذشته‌های مضر، غیرخواهی نابجا، احساس و مسؤولیت، بی‌نیازی از مردم، عفو زیان‌بخش، جسوری در رهگذر، واکنشی از علی (ع)، استفاده از افکار عمومی، رعایت کرامت نفس، نتیجه مجموع بحث.

۳. اخلاق بر اساس سودجویی یا ایمان ۷۹-۱۱۷

اعمال ارادی و غیرارادی، انسان و آزادی، هدف آگاهانه، عمل درونی و برونی، جنبه روحانی و جسمانی، اخلاق یا کمال ذهنی، اخلاق یا لذت‌گرایی، رابطه اندیشه و عمل، وجهه ذهنی و خارجی، معنی ایمان، اطاعت از تعالیم الهی، پیوستگی نیت و عمل، برتری نیت از عمل، ایمان یا فریضه جوارح، اخلاق در مکتب اسلام، منشأ روانی اخلاق، وظیفه‌شناسی، خوب و بد در نظر خودپرستان، سود و زیان فردی، آزادی غرایز، مذهب سوفسطاییان، پیروی از هوای نفس، مخالفت فروید، اخلاق انتفاعی،

سودجویان و حقوق مردم، اخلاق و اقناع تمایلات، اخلاق و کامیابی مادی، سخنان دیل کارنگی، نظریه کانت، احساس مسؤولیت، وظیفه دینی، اخلاق و جمال اجتماعی، اخلاق و بهبود زندگی، اخلاق و ثروت، هدف حسن خلق، فرمان الهی، تفاوت اخلاق انتفاعی و ایمانی، عمل طبق دستور الهی، برنامه پیامبران، پیکار برای اعلای حق، پاکسازی ضمیر، اندیشه انسانی، سودجویان و نفع بیشتر، اخلاق و دنیای امروز، اصالت سودجویی، سخن لکنت دونوی، روش مردان الهی، رسول اکرم (ص) در منی، سخنان بحیره، رعایت شرف انسانی، طرز تفکر سودجویان، اندیشه نادرست، سرزمین صفین، محاصره فرات، پیام علی (ع)، پافشاری معاویه، آمادگی برای جنگ، آغاز زد و خورد، پیام معاویه، پاسخ امام (ع)، خدعه معاویه، تخلیه شریعه، جنگ خونین، مخالفت با انتقام، کرامت نفس، نتیجه اخلاق الهی، ملل پیشرفته و اخلاق، حمایت حیوان، جنگ جهانی دوم، رفتار غیرانسانی، آدم دزدی، راه حل مشکل، وظیفه شناسی، ایمان و سلامت اخلاق.

۴. اخلاق طبیعی و نظریه تکامل ۱۱۹-۱۵۹

پایه صفات انسانی، دگردوستی و طبع بشر، روش فردپرستان، اخلاق انتفاعی، سودجویی و جوامع اسلامی، ریا و خودنمایی، اخلاق و کمونیست، اخلاق و روابط تولید، بنیان اصلی اخلاق، توجه نظریه کمونیستی، دزدی در محیط کمونیست، انگیزه‌های دزدی، دزدی و احتیاج، دزدی در کشور چین، اختلاس در کشور شوروی، نادرستی نظریه، دو اندیشه افراطی، فروید و غریزه جنسی، کمونیست‌ها و نظریه فروید، رد نظریه فروید، فروید و نظریه کمونیست‌ها، رد نظریه کمونیست‌ها، تحقیر انسانیت، پیامبران و سجایای انسانی، تشویق مردم به مکارم اخلاق، سخنان دختر حاتم، روش پیشوای اسلام، کنیزکی در رهگذر، شفاعت رسول اکرم (ص)، ارزش مکارم اخلاق، اسلام و تعاون، دنیای امروز و انحطاط اخلاق، نهضت اخلاقی در غرب، جمعیت‌های تسلیح اخلاق، اخلاق منهای مذهب، لزوم نیروی اجرایی، وجدان اخلاقی و غرایز اجتماعی، وجدان و اختلاف مکاتب، نظریه فروید، تمدن و سرکوبی

غرایز، فروید و محتوای وجدان، مخالفین فروید، مادّیون و وجدان، تضاد وجدان و غریزه، الهیون و وجدان، معیار آمیزش با مردم، اطاعت از ندای وجدان، وجدان و اخلاق طبیعی، غرایز اجتماعی و تسلیح اخلاق، سخن ویل دورانت، افزایش جرایم در غرب، بشر امروز و تعالیم الهی، در جست و جوی اخلاق طبیعی، سازگاری با زمان، اخلاق طبیعی بر اساس تربیت، اخلاق و نظریه تکامل، توضیح نظریه، تکامل طبیعی، تثبیت غریزه نیکی، سخن ژان رستان، پیرامون نظریه تکامل، سخن فروید، اخلاق و دنیای امروز، ایام غیبت و ظلم جهانی، بنیانگذار عدل جهانی، شرط ظهور امام، گرایش به توحید، تکامل عقول، پیروزی اسلام.

۵. تشخیص بیماریهای اخلاقی ۱۶۱-۲۰۲

بیماری فکر، آفرینش حکیمانه، بیماری یا اختلال نظم، اثر سوء خلق، سلامت فکر و پذیرش عذر، انتقامجویی، خطر انتقام، عمل وحشیانه منشأ بیماری فکر، سرچشمه جرایم، فساد اخلاق، جنگهای درون و برون، سنت الهی، اخلاق و دنیای امروز، ناآگاهی از مرض، بیناترین مردم، خودشناسی، یکی از گناهان بزرگ، شناخت بیماری فکر، گزینش دوست لایق، استفاده از دشمن، اولین راه تشخیص، تفاوت پزشکان جسم و جان، اختلاف مکاتب اخلاق، فردپرستان و اخلاق، اسلام و حسن خلق، شرف انسانی، سودجویان و تملّق، خطر طلاقت زبان، شناخت عیوب اخلاقی، توجیه سیئات اخلاقی، تحریف حقایق، اعلام خطر، مسابقه خلاف اخلاق، عمل غیرانسانی، رقابت جاهلانه، حکم تحریم، کلام امام سجاد (ع)، سخن امام صادق (ع)، عمل خلاف اخلاق، دستور رسول اکرم (ص)، پرهیز از شتابزدگی، رعایت مصلحت، معلم اخلاق، دوست شایسته، تذکر عیوب، تحفه پیر ارج، منصور عمار و قاضی بغداد، پیروان اخلاق انتفاعی، سکوتهای بی مورد، بدترین رفیق، استفاده از دشمن، دشمنان نافع، بررسی سخن دشمن، سخنان یحیی، افکار عمومی، تعمق در کارهای دگران، معیار حق و باطل، اخلاق نسبی، اسلام و انسان اخلاقی، طرفداران اخلاق نظری، پیروان اخلاق عملی، توقعات اجتماعی، بی‌اعتنایی به مکارم اخلاق، مجموعه نیت و

۶. پیشگیری و درمان ۲۴۳-۲۰۳

پیشگیری و درمان، مبارزه با بیماریها، بهداشت جسم و جان، کودک و عادات نخستین، کشت عادات، هدایت غرایز، کودک و خود دوستی، غریزه تملک، وظیفه والدین، رعایت پیمان اجتماعی، غریزه تخریب و تهاجم، رهبری تمایلات تخریبی، کار و قوای مخرب، تعدیل غرایز، مسؤولیت الهی، بروز تمایلات مخرب، رعایت بهداشت روحی، همنشینی با اشار، نتیجه بحث، به کار بستن برنامه‌ها، تفاوت بیماریهای جسم و جان، پیشرفت درمانهای جسمی، جهل بشر از مسائل روانی، خطر سیئات اخلاقی، روان‌شناسی نارسا، اخلاق و پیشرفت صنایع، مزد آدمکشی در آمریکا، پرسشی درباره اخلاق، پاسخ به پرسش، رذایل و سیئات اخلاقی، پاکان و ناپاکان، مبارزه با فساد، قانون نظارت ملی، پاکسازی اجتماع، جامعه منحط، اصلاح خانواده، ابلاغ اوامر الهی، فرزندان فاسد، سقوط تکلیف، سخن امام صادق (ع)، وظیفه خودسازی، شرایط درمان سوء خلق، تشخیص بیماری و منشاء آن، عادات مذموم، پرحرفی، سخنان گناه آلود، عقده زشتی و سوء خلق، جراحیهای عقده گشا، درمان جسم و اصلاح اخلاق، حقارت و فساد اخلاق، منشاء دروغ‌گویی، تکبر و زورگویی، ترس پنهانی، حل مشکل روحی، تندگویی ستم‌دیده، عبدالله طاهر و زنی جوان، عمل ظالمانه، خشونت ظلم برانداز، بیماری و سوء خلق، ناموزونی غدد ترشحی، ورم مغز و اخلاق، تصمیم بیمار برای درمان، نظریه‌های مختلف، روش بی‌تفاوتی، ناچیز شمردن مرض، علاقه‌مندان به حیات انسانی، گروه واقع‌بین، اصلاح افکار و اخلاق، ایمان عبدالعزی، دلباخته حق و حقیقت، دعای رسول اکرم (ص)، برنامه‌های درمان، علاج در پرتو مجاهده، پاکسازی فکر، پرسش و پاسخ، اجرای برنامه و علاج.

۷. آفات طبیعی و شرور نفسانی ۲۴۵-۲۸۵

شرور طبیعی و نفسانی، خطر فساد اخلاق، پناهندگی به خدا، تضاد طبیعی، زندگی و مشقت، پناهندگی بی مورد، کار ناشدنی، دعای غیر مشروع، رویدادهای طبیعی، آفرینش درد و دارو، پناهگاه‌های الهی، شناخت پناهگاه‌ها، خدایان ساختگی، نقش جادوگران، لجاج خدایان، پناهندگی به جنیان، اولین مرحله پناهندگی، سعی و عمل، وظیفه ناشناسی، تفاوت مادی و الهی، استجابات دعا، دعای فرمانده لشکر، سبب سازی، سبب‌سوزی، مقایسه الهی و مادی، بیمار و بیماردار الهی، نیایش، مؤسسه پزشکی لورد، بشر و شرور طبیعی، بشر و سیئات اخلاقی، بیماری معنوی، منشاء شرور نفسانی، تمایلات غریزی و گناه، وسوسه گناه، بشر و تجاوز کاری، نزاع فرد و جامعه، زندگی ماشینی و اخلاق، سخنی از فروید، پیرامون سخن فروید، معرفت فطری، استعانت از خدا، وسیله تزکیه نفس، دستوری از پیشوای اسلام، هوای نفس و اخلاق، استفاده از آزادی، پناهگاه‌های تشریعی، سه پناهگاه، تربیت الهی، انجام سنن تشریعی، سخن حضرت سجاد (ع)، خودسازی، ابن ابی عمیر و مدیون، رعایت شرف انسانی، سلطنت الهی، تربیت و طفیان غرایز، ایمان به سلطنت الهی، علی (ع) و مالک اشتر، غرور قدرت، پناه به ملک ناس، سلطه الهی، حجاب عقل، معبود آدمیان، مالک واقعی، راه حق و فضیلت، غذای خدایان، قتل عام وحشتناک، اسیران تخیل و پندار.

۸. عیجوبی ۲۸۷-۳۲۱

خانواده و اجتماع، بی تفاوتی در مقابل گناه، سخن امام صادق (ع)، مرده‌ای بین زندگان، شرکت در تبهکاری، ترحم به جنایتکار، مبارزه با گناه، مسؤولیت مردم، وظیفه افراد، ضامن اجرای قوانین، نظارت ملی، انتقادهای دوستانه، عیجوبی، روش پاک‌دلان، عمل خودخواهان، افراط در تحسین، گروه بدین، مرض عیجوبی، مجالست با عیجویان، پرده‌داری، تحقیر مسلمان، رفاقت برای عیجوبی، از قبیاح بزرگ، پست طبیعتان، مثلی از رسول اکرم (ص)، عیجویان و احساس حقارت، هم‌مانند یابی، شکستهای ذلت‌بار، تمایلات سادیستی، انسانهای بیچاره، توجه به

زشتیها، کاستن ارزش دگران، از خود ناراضی، اثر ناکامی، متند، حقارت بر اثر سوء تربیت، تواضع بیش از حد، پیروی از دگران، انزوای طلبی، تمایلات عزت طلبان، برتری جویان، سلطه بر دگران، روش تفوق طلبان، تهدید به رسوایی، ذلیلترین مردم، شرمندگی عیبجو، اهانت معاویه، تلافی اهانت، عبدالملک و ثابت، خشم عبدالملک، گفت و گوی سلیمان و یزید، عطش انتقام، خطر عیبجویی، عیبجویی لینکلن، ترک عیبجویی، حجاج و پیرمرد، شایع کردن گناه، دستوری از امام، عیب پوشی، صفت باری تعالی، اسماعیل سامانی، عمرو بن لیث، نامه های افسران، فکر صائب اسماعیل، احضار افسران، نتیجه عیب پوشی.

۹. انتقاد ۳۶۲-۳۲۳

مسکوک نقره و سرب، شناخت عیوب اخلاقی، استفاده از انتقاد، انتقاد و تعالی، وظیفه قانونی و اخلاقی، اولین شرط انتقاد، انتقاد نابجا، کار و بی نیازی، بهترین لباس، روش خودسازی، وظیفه مسلمانی، استفاده از انتقاد، آیین و واقع نما، شناختن سلامت فکر، دگردوستی و انتقاد، تشکر از منتقد، انتقاد و عداوت، تذکر عیوب، تلخی انتقاد، فردپرستان و انتقاد، آزادی شهوات، سودجویان و انتقاد، اسلام و انتقاد، تذکرات نافع، خیانت اخلاقی، مصلحت اجتماع، تحمل ضرر، کلاس سیار، پذیرش انتقاد، مهربانترین افراد، تذکر خصوصی، روش پیشوای اسلام، انتقاد عمر بن عبدالعزیز، انتقاد دردناک، انتقاد و ادب، رمز موفقیت، اخلاق رهبر اسلام، واکنش انتقاد خشن، هدف سخن در انتقاد، مهمترین کلمه، حس خودخواهی، روش اولیای دین، انتقاد غیر مستقیم، نتیجه انتقاد، انتقاد از پرحرفی، انتقاد غیر صریح، انتقاد اجتماعی، معاویه و سب علی (ع)، سرکوبی شیعیان، حکومت عمر بن عبدالعزیز، نقشه مبارزه، سخن طیب کلیمی، صدور فرمان، استقبال عمومی، اجرای دستور، کیفر متخلف، نقد عقاید علمی، دفاع از نظریه، انتقاد ثمربخش، انتقاد و برتری جویی، بحثهای خصوصیت آمیز، اندرزی تلخ و مؤثر، اولیای دین و بحثهای علمی، ابن ابی العوجاء و مفضل.

معنی تغافل، تذکر خیرخواهانه، تغافل مصلحت آمیز، نشانه بزرگواری، تغافل و کرامت نفس، تغافل‌های مدموم، تغافل حسود، تغافل خلاف حق، تغافل ممدوح، تشخیص مورد، تغافل والدین، دزدیهای کودکان، شناخت انگیزه دزدی، والدین وظیفه ناشناس، دستبردهای ناچیز، تقلید کودک از والدین، تغافل مضر، انگیزه خودنمایی، دزدی و انتقامجویی، دزدی بر اثر سختگیری، جبران بی عدالتی، رعایت حقوق اطفال، کودک و لغزش اتفاقی، رعایت شخصیت کودک، برنامه عمل، فهماندن قبح دزدی، ندامت کودک، تغافل در مورد بزرگسالان، تغافل بجا، تغافل و مدیریت، مدیر و حسابدار، پیشوای اسلام و تغافل، عمل بر وفق مصلحت، پذیرش اعتذار، موارد ترک تغافل، زشتکاریهای حکم بن ابوالعاص، واکنش رسول اکرم (ص)، تغافل و حل مشکلات، تغافل و ضرورت زندگی، گفت و گوی برادران یوسف، استجازه از یعقوب، مواجهه با مشکل، تغافل یعقوب، قبعثری و حجاج، تغافل قبعثری، رفع خطر، هارون و مجوسی، مجوسی و تغافل ثمربخش، انگیزه‌های تغافل، بردباری پر ارج، تضاد انتقام و تغافل، تغافل و تقلیل ناملايمات.

عسکرتار فلسفی

اخلاق

از نظر

بنیادینی و ارزشهای انسانی

بخش دوم

به نام خدا

مقدمه

کتابی که اکنون به عنوان گفتار فلسفی درباره اخلاق از نظر همزیستی و ارزشهای انسانی تقدیم خوانندگان عزیز می شود شامل قسمتی از سخنرانیهای خطیب نامی معاصر و دانشمند معظم جناب آقای محمدتقی فلسفی واعظ مشهور می باشد، که در دو مجلد تنظیم شده است. بخش اول آن، که کتاب حاضر است، مشتمل بر ده فصل می باشد.

کسانی که به بیانات شیوا و رسای معظم له آشنائی دارند می دانند که این گوینده توانا مطالب علمی و مشکل را با بیانی ساده و نافذ و قابل فهم عموم ایراد نموده و هرکس به فراخور ذوق خود از هر طبقه و مرتبه ای که باشد از آن استفاده می کند.

اخلاق که موضوع بحث این کتاب است از مسائل مهم و مورد توجه دانشمندان جهان می باشد و درباره آن کتابهای بیشماری نوشته اند. اسلام نیز به این امر توجه کامل داشته و در قرآن کریم و احادیث، پیرامون اخلاق تعالیم بسیاری به مسلمین داده شده است.

در گفتارهای این کتاب، معظم له آرا و افکار بزرگان جهان را به اسلام عرضه می دارد و با استفاده از نظریه های آنان و انتقاد از بعضی از مکاتب، حقایق نهفته را آشکار و برتری اسلام را از لحاظ علمی روشن می نماید.

در این گفتارها از آیات و احادیث مربوطه با اسلوب تازه‌ای ضمن بحث‌های متنوع استفاده شده و نیز مقالات علمی و نظریه‌های دانشمندان غرب به مناسبت عیناً نقل گردیده است.

دفتر نشر فرهنگ اسلامی، پس از کسب موافقت معظم له، به منظور آشنایی بیشتر عموم مردم با مبانی اسلام، با تأییدات خداوند متعال تصمیم به چاپ مجموعه آثار ایشان گرفت تا پس از چاپ، با بهای مناسب در اختیار علاقه‌مندان قرار گیرد.

پاییز ۱۳۷۶
دفتر نشر فرهنگ اسلامی

فهرست مندرجات

۱۱. خودشناسی و اخلاق ۱-۳۷

بشر امروز و تسخیر طبیعت، تمدن کنونی، خودشناسی، بی‌اعتنایی به معنویات، زیربنای سعادت، تمدن جدید و سرشت بشر، سعادت‌خواهی انسان، اصالت ماده یا معنی، سعادت و خودآگاهی، جمع بین دین و دنیا، خودشناسی و هلاکت، تحرک فکری، مقیاس خودشناسی، شناخت انسان از جهت مادی، مقام انسان در مکتب پیامبران، ناپاکی و سقوط، تحقیر انسان در مکاتب مادی، دانش‌اندوزی غیر از خودشناسی است، خودشناسان با ایمان، نتیجه خودآگاهی، ترک هوی‌پرستی، مشکل بزرگ، برنامه خداشناسی، درس خداشناسی، بیدارسازی عقل، شناخت برنامه‌ها، هم‌آهنگی تربیت و فطرت، زندگی مرفه، جمع بین دنیا و دین، توازن ماده و معنی، تمدن صنعتی و مادیگری، مردم و اختراعات، خودفراموشی، سخنان جورانه، ناامنی فکر، تنزل سطح اخلاق، تمدن صنعتی و افزایش جرائم، اخلاق منهای مذهب، عقیده باطل، گسترش فساد اخلاق، ازدیاد بزهکاران، اندیشه نادرست، علوم طبیعی و بهبود زندگی، دانشهای مادی و اخلاق، ایمان و تعدیل غرایز، ناموزونیهای تمدن صنعتی، سلاح‌های مخرب، گرایش به درنده‌خویی، سلاح‌های مدرن، هزینه مسابقات تسلیحاتی، خطر نابودی بشر، عوارض تمدن صنعتی، انسان مقهور ماشین، انسانهای بی‌اراده، بیماری افسردگی، ارمغان سلطه ماشین، نسل عاصی، سوء استفاده از دانش، نظریات انتقادی، مبارزه با فرد پرستی، نتیجه بحث، برنامه پیامبران، احیای وجدان اخلاق، ابلاغ اوامر الهی، بشر و تمدن صنعتی، ناموزونی ماده و معنی، ایمان و تعدیل غرایز، حفظ ظاهر در تمدن کنونی.

۱۲. ایمان ایمنی بخش ۳۹-۷۶

برنامه پیامبران، احساس مسؤولیت، انبیا و دعوت به خدا، ایمان انسان ساز، ایمان ایمنی بخش، مراتب توحید، آزادی بشر، بندگی غیرخدا و سقوط، معنی عبودیت، عبودیت در پرستش، عبودت در اطاعت، راه مستقیم الهی، مصونیت از انحراف پیروی پیامبران، پرستش بتها، بتهای جواهر نشان، خودکشی برای بت، انسان سوزی، توحید در عبادت، شرک در اطاعت، بندگی مخلوق، بندگان درهم و دینار، قرآن و شرک در اطاعت، فرمانبرداری از مخلوق در معصیت خالق، بندگان دنیا، سخن خدائی و شیطانی، بعثت پیامبر و توحید، کفر به طاغوت، ناآگاهی از شرک در اطاعت، شواهدی از قرآن و حدیث، جدل مشرکین با مسلمانها، خودداری از اطاعت مشرکانه، تفاوت شرک در عبادت و اطاعت، موحد واقعی، دو نکته شایان توجه، شناخت توحید و شرک، اهل کتاب و رهبانان، مسلمانان و دین شناسی، سپاهیان و فرمان خودسوزی، پرسش از رسول اکرم (ص)، نفقه در دین، زمامداران خودپرست، بنی امیه و سلب آزادی، آزمایش مردم شام، بدعت اموی، نماز جمعه روز چهارشنبه، سلطه معاویه، دعوی کوفی و شامی، حکم ناحق، طرفداری از معاویه، تشخیص روا و ناروا، اطاعت از خداوند، بندگی این و آن، دنیاپرستان، جلب منافع مادی، بدترین مردم در اسلام، آدم کشی به فرمان حجاج، خطیب خود فروخته، وظیفه شناسان متعهد، رعایت حق و فضیلت، ابوالعاصیه و پیر زندانی، انتقادهای پیرمرد، اعتراف به خطا، مأمورین خلیفه، فرمان قتل پیرمرد، چشم پوشی از حیات، نتیجه بحث، شرک در عبادت و سرکوبی عقل، شرک در اطاعت و بزهکاری، حکومت طاغوتی و جهان غرب، طاغوتهای انتخابی، رأی ظالمانه، قوانین غیرانسانی، تن دادن به بندگی دگران.

۱۳. خودفراموشی ۷۷-۱۱۴

خودفراموشی، انسان و گرایش حیوانی، از خدا غافل شدن، خود آگاهی، نشانه هدایت، توجه به خدا، یاد خدا و سعادت واقعی، سرکوبی فطرت، علل فراموشی، تجاوز به حقوق دگران، انتقام جویی، بندگی هوی و غرایز، از خدا غافلان، گروه مادی، اقل

خواهشهای نفسانی، گروه الهی، انسان و تمایلات حیوانی، بهره‌برداری از آزادی، افراط در آزادی و سقوط، عجز مادیون از شناخت انسان، طرز تفکر مادی، تحقیر انسانیت، مبارزه با حالت طبیعی، دانشمندان بیداردل، خودفراموشان مادی، الهی از خدا غافل، یاد خدا و پیروزی بر وسوسه، عمر با ارزش، از دست دادن بیش انسانی، خالدبرمکی و منصور، دسیسه ابویوب، بدبینی منصور به ابویوب، اعمال ناروا، غافل شدن از خدا، ضامن اجرا تعالیم الهی، سه خصلت بزرگ توجه مستمر به خدا، ادای فرایض یومیه، نماز در ادیان الهی، سخن مونتسکیو، مذهب از دیدگاه کلیسا، اسلام و نیازهای بشری، چرا باید خدا را عبادت کنیم، احیاء حسن مسؤولیت، پناهندگی به خدا، استمداد از باری تعالی، تجلی روح عبودیت، رهایی از حزن و بیماری، حفظ سلامت روح، محدودیت فرائض، نامحدودی ذکر خدا، یکی از فرایض بلندپایه، چشم‌پوشی از مقام غیر مشروع، گزینش قاضی برای مکه، آزمایش دو قاضی برگزیده، سخنان قاضی جوان رسیدگی و صدور حکم، قاضی جوان و سرپرستی قضات، نگرانی قاضی جوان، التزام قاضی به قبول مسؤولیت، تأثیر شدید از پست سرپرستی، مرگ زودرس قاضی جوان، ده نامزد برای سرپرستی قضات، تصمیم نامزدها، هذیان‌گوئی در موقع امتحان، سخنان جنون آمیز، استخلاص نامزدها، فرار از مقام گناه‌آلود، صبر در مصیبت و صبر در گناه.

۱۴. پیرامون ریا ۱۱۵-۱۵۱

بشر و حب جاه، محبت‌های هوس‌آلود، محبت‌های پاک و روحانی، نیکوکاری بر اساس ایمان، مسرت از مشاهده دگران، ایمان و غلبه بر هوی، سخنان مرد ریاکار، سگی را انسان پنداشت، نفاق و احساس حقارت، دورویی و اغفال مردم، علائم ریاکاران، علائم افراد با ایمان، سلطان طغرل و ابومنصور، ریاکار و ضمیر نامطمئن، عمل غیر واقعی، ریاکار و جبران شکست، اصمعی و برمکیان، انسان و ریاکاری، سیمای غیرواقعی، جلب توجه دگران، ریا در امور عادی و عبادی، شرک پنهان، ریا در عبادت، هدف ریاکار، خدعه با خدا، ریا و خودفریبی، ریا و مردم‌فریبی، ستم به

بندگان خدا، تزویر در دین، ریاکاران خائن، اغفال مردم، جاسوسی در لباس دینداری، معقل و مسلم بن عقیل، نتیجه ریاکاری معقل، قیام علوی در مقابل معتصم، خیانت یک سرباز، چادر نشین و نمازگزار ریاکار، گردن بند قیمتی، عطار فریب کار و انکار امانت، نقشه عضدالدوله، ترس و تسلیم امانت، مجازات خائن، منافق ریاکار، سخن و عمل، ریا در اخلاق، خشوع نفاق آلود، ریا در مظاهر گوناگون، خانه ریا، ستم به خود و جامعه، خانه ریا و فخر فروشی، واکنش رسول اکرم (ص)، اوصاف خانه خوب، استخدام ریائی، خدمتگزاران تجملی، سفره ریا، اعتدال در پذیرایی، تکریم ریایی، غلامی در گذرگاه، احترام نابجا، اسائه ادب به خدا، خودنمایی در امور مادی، اعمال تصنعی، تقلیدهای کورکورانه، نتیجه بحث، رفتار مسلمانان راستین.

۱۵. تکلف ۱۸۹-۱۵۳

تکلف ممدوح و مذموم، مشتق تزکیه نفس، زیربنای تکامل، جهاد اکبر، مشقت تحصیل علم، تحمل زحمت و تکلف، دگردوستی و تکلف، استمداد تکلف آمیز، تکلف در تأمین معاش، مبارزه در راه آزادی، تحمل مشقت و تکلف، خلوص عمل و پاداش الهی، انسان و موانع طبیعی، تکلیف و تکلف، تکلف ناشی از طبع تکلیف، عبادت تحمیلی و ملالت بار، افراط در عبادت، اعمال طاقت فرسا، نتیجه افراط کاری، زیاده روی در مطالعه، رابطه خستگی مغز و بدن، تکلف و فرسودگی، اعتدال و زندگی سالم، حرص و تکلفهای ناروا، مردان الهی و تکلف، درون و برون تکلف، منشأ روانی تکلف، غریزه قدرت طلبی، اشتباه اقتصاديون، قدرت طلبی و توجیه تاریخ، انواع قدرتهای اجتماعی، قدرت طلبان فرمانروا، قدرت طلبان فرمانبردار، نهاد نامطلوب، ریاست و مدیریت، صلاحیت علمی و اخلاقی، رؤساء فاقد علم، رهبران فاقد اخلاق، عوارض گرایشهای انحرافی، ابن هیثم دانشمند نامی، فرمانروای مصر و ابن هیثم، ابن هیثم و معماری مصریان، عجز ابن هیثم از ساختن سد نیل، ابن هیثم و تظاهر به جنون، زمامدار فاقد اخلاق، جنگ جهانی دوم، جهان کنونی و قدرت، ریاست خواهان فاقد صلاحیت، لزوم صلاحیت قضات، قضات از نظر علم و عدل،

مأمون و قاضی بغداد، خطاهای قاضی، دستور مأمون و نگرانی قضات، ثروت اندوزی، جمع مال و کسب قدرت، ثروتمندی و ناراحتی، ثروت اندوزان تفوق طلب، خودخواهان متکلف، پیروی از آیین خلقت، رفاقت‌های بی تکلف، رفیقی که بار گران است، تکلف‌های ممدوح و مذموم، پایان کار متکلف.

۱۶. نگرانیهای معقول و موهوم ۱۹۱-۲۲۶

عوارض نگرانی، دنیای کنونی و نگرانی، نگرانی و توهم، سرچشمه نگرانیها، جبر قوانین خلقت، نظام آفرینش و ناتوانی بشر، زلزله و آتشفشان، احساس عجز و تشویش خاطر، آرزوی ناشدنی، آینده مجهول، امید به زندگی، اسلام و تحریم جادوگری، کفر به کتاب خدا، نگرانیهای بجا و نابجا، تشویشهای موهوم، نگرانی عاقلانه، تحرک بر اثر ترس، فکر سالم و نگرانی بجا، تفاوت نگرانیهای معقول و موهوم، فرق ترس و اضطراب، تحولات زندگی و بروز ارزشها، روحیه‌های متفاوت، افراد قوی و اندیشه عاقلانه، روحیه متوسط و تشویش خاطر، روحیه ضعیف و خودباختگی، ناآرامی و بیقراری، آیا نگرانی مهارشدنی است؟ برنامه روان‌شناسان، اسلام و مبارزه با نگرانی، پیشگیری و درمان، تفاوت رویدادهای ناگهانی و مترقب، دگرگونی و تحول جهان، آمادگی روحی، رعایت سه دستور، تحولات گوناگون، فنای دنیا، مزیت‌های ناپایدار، دگرگونیها و تحولات، مرگهای اخترامی، ازدست دادن اعضای بدن، هارون و برمکی‌ها، ثروت باد آورده، جز خدا همه چیز فانی است، آفات ناگهانی، مرگ بی‌امان، آمادگی برای حوادث، وابستگان واقع بین، موازنه فکری در تضاد زندگی، پیروزی بر مشکلات، طول عمر و تحمل مصائب، تلاش برای معاش، فریضة الهی، اعتدال در فعالیت، اخلاق بد و آفات زندگی، زشتکاریهای زیانبار، آسان شمردن گناه، مصائب طبیعی و مفاسد اجتماعی، کتاب تقدیر الهی، شادی و دلشنجی درآمد و نیامد دنیا، سخنان امام سجاد، آمادگی برای حوادث جهان.

۱۷. درمان نگرانی..... ۲۶۲-۲۲۷

آرزوهای ناشدنی، سن تغییرناپذیر آفرینش، پیروی از قوانین خلقت تقویت اراده، نگرانی یا بلای بزرگ، بیمارستانها و بیماران نگرانی، اسلام و مبارزه با نگرانی، فکر گذشته و آینده، دیروز و فردای معدوم، افسوس برگزیده، ترس از آینده، روز رستگاری، سخن عالمانه، راه غلبه بر نگرانی، تذکر نکته‌ای لازم، ترسهای عاقلانه، تجربه آموزی عقلا، ترسهای جاهلانه، ترس مفید و ثمربخش، آگاهی از خطر واقعی، تجزیه و تحلیل افکار طوفانی، خطر تشدید نگرانی، درهم شکستن کابوس وحشت، عقل و شکست نگرانیها، ترس از خطر، جانکاهتر از خطرات، بررسی و تصمیم، مقاومت در برابر سخیها، تخفیف نگرانی، قدرشناسی از نعمتها، احساس شرمساری، اندرزی سودبخش، اندوه بی‌پایان، نگرانی و سیمای عبوس، گشاده‌رویی و مسرت خاطر، چهره شاد و محبوبیت اجتماعی، تلاقی یحیی و عیسی بن مریم، جزع و تشدید نگرانی، تحمل آلام اجتناب‌ناپذیر، صبر در مسائل زایل نشدنی، کوشش بی‌ثمر، آرامش روح و زندگی مطبوع، تفاوت آموزشهای دینی و علمی، طرح یک سؤال، آرامش نسبی، حوادث سنگین و آشفتگی فکر، ناپیانی و آموزشهای روانی، اسلام و برنامه‌های روانی و ایمانی، جزع و تشدید نگرانی، بردباری و پاداش اخروی، تحمل ناپیانی با نیروی ایمان، بشارت خداوند به ناینایان صابر، تحمل ناپیانی به امید عفو الهی، ام سلیم و ابی طلحه، مرگ فرزند جوان، سخن حکیمانه مادر داغدار، دعای پیامبر درباره زن و شوهر، تحمل مصیبت با نیروی ایمان به خدا و آرامش ضمیر، انکاء به خدا یا محکمترین پناهگاه.

۱۸. آینده‌نگری..... ۲۹۵-۲۶۳

عقل و آینده‌نگری، فعل و ترک کار با معیار خرد، زندگی عاقلانه و مال‌اندیشی، برترین مظهر عقل، اثر بی‌تدبیری، حیوانات و هدایت تکوینی، تفاوت حیوان و انسان، آزادی و عقل، انسان و قبول و رد هدایت، چگونگی وسوسه شیطان، معیار پاداش و کیفر، فکر و تعدیل غرایز، پرهیز از عجله، بد را خوب پنداشتن،

حارث بن کلهده و شتابزدگی، ندامت و فشار روحی، معن بن زائده و فرمان قتل، شتابزدگی و سقوط، جعفر برمکی و عبدالله افطس، تسریع در اعمال ممدوح، تعجیل در کارهای خیر، تمایلات متضاد، تمایل تقلید و ضد تقلید، تمایل تعجیل و تأنی، بررسی و سنجش، انسان موجود دو بعدی، تدبیر عقلانی و شیطانی، آفریده برتر، عقل و عاقبت اندیشی، خیانت‌های حساب شده، مأمور سنگفرش مسجد جامع، طرح نقشه خائنه، خلیفه و پول‌های نامشروع، تدبیر شیطانی، تدبیر جنایتکاران حرفه‌ای، زمامداران و افکار شیطانی، تدبیر صحیح و عاقلانه، سفارش رسول اکرم (ص)، عبدالملک و ابن عبیسه، عقل و اعمال غیر انسانی، شناخت حق و باطل، مردم جهان و تمیز خوب و بد، نسبی بودن خوبیها و بدیها، اسلام و نسبت اخلاق، معیار نسبت در اسلام، دنیای امروز و سودجویی، کشورهای قوی و جنایت، توجیه گناهان، بشر در مسیر سقوط، اسلام و برنامه عدالت، هدف اصلی اسلام، زمامداران منحرف در اسلام، قیام معاویه در مقابل علی (ع)، اعمال ناروای معاویه، خیانت به اموال عمومی، مکر و فریب، نتیجه مجموع بحث، جنایتکاران مآل اندیش، ضرر افراط در تدبیر، احتیاط کاربهای نابجا.

۱۹. انتقام ۳۳۰-۳۹۷

موجود زنده و ابزار زندگی، انسان و نیروهای انسانی، بشر و غرایز، اندازه گیری غرایز، خشم نوزاد، نوزاد و عوامل نامطبوع، کودک و آزادی، محدود ساختن کودک، اختلالات عاطفی، کودک و والدین سختگیر، خشم و تغییرات بیوشیمیکی، فعالیت غریزه خشم، غضب یا آتش در درون، خطر آزادی خشم، شناخت خشم بجا و نابجا، خشم نابجا و زیان مادی و معنوی، تفاوت افراد در اظهار خشم، با انتقامجویی خود را رسوا نکنید، علی (ع) و کاسب بی ادب، عفو آمیخته به نصیحت، ابوذر و مالکیت نفس، قنبر و تذکر علی (ع)، از خویشان دفاع کردن، از متجاوز انتقام گرفتن، قبح انتقامجویی، قبح انتقام، استنصار مظلوم، تفاوت انتقام و مجازات، هدف مجازاتهای قانونی، انتقامجویی یا جبران حقارت، جباریت و تکبر، منشأ جباریت بشر، تکبر

باری تعالی، منشأ تکبر بشر، عفو مجرم یا مجازات او، درخواست منصور از امام صادق (ع)، مهار کردن غریزه خشم، اختلاف نظر دانشمندان، جنگ و غریزه تخریب، فروید و توجیه جنگ، پیرامون نظریه فروید، جنگ و عوامل اقتصادی، جنگ و جهانگیری، علل روانی جنگ، اسلام و اعمال انتقامی، کشاکش غرایز و وجدان، نفس زشتکار، جهاد با نفس، پیروزمندان در جهاد با نفس، انتقام یا تصمیم جاهلانه، استیلاي ضوابط حیوانی، عفو و سرور معنوی، انتقامجویی و حقارت، انتقامجویی و گناه، گوشه‌ای از زندگی پیامبر، مبارزهٔ مشرکین مکه، توطئه قتل و هجرت پیامبر، لشکر اسلام و فتح مکه، نگرانی مشرکین از انتقام، سعد بن عباد و ابوسفیان، اندیشهٔ پیشوای اسلام، پرسش پیشوا و پاسخ مردم، فرمان آزادی، آغاز حیات نوین، رعایت مکارم اخلاق.

۲۰. انسان دوستی و تصعید غرایز ۳۳۱-۳۶۵

اهمیت ارزشهای انسانی، عالترین ارزشهای انسانی، دردمندی و درمندان، منشأ دردهای معنوی، تلاش برای سعادت انسانها، مجاهدهٔ پیامبران، بشردوستی پیامبر اسلام، دگرگون ساختن افکار، حیوانات انسان نما، اسلام و دگردوستی، درمندان انسان دوستی، تجاوز سپاهیان معاویه، فرماندار بصره در مجلس عروسی، توقع علی (ع) از فرماندار، مهمانی اختلاف افکن، امام صادق (ع) و فروش خواربار، خریداری روزمره، همرنگی با تهیدستان، همدردی با درمندان، رعایت عواطف دینی، پیوند برادری، چند حق از حقوق مسلمانی، حقوق همایگان، تعالیم رسول گرامی (ص)، همسایه غیرمسلمان، دگردوستی برمعیار خود دوستی، مصونیت از فساد اخلاق، پیرمرد بهشتی، پسر عمرو بن عاص و پیر پاکدل، سخنان پیرمرد، دگردوستی و غرایز مخرب، تغییر مسیر غرایز، روان‌شناسان و تغییر شکل غرایز، مسیر مورد قبول جامعه، تصعید غرایز، علاج بحرانه‌های اخلاقی، خلاصهٔ مطالب فروید، غرایز سرکوفته و عوارض نامطلوب، تمویض مظروف غریزه، کشمکشهای درونی، تغییر هدف غرایز، غریزه جنسی و تصعید، اخلاق اجتماعی و غرایز، هدف روان‌شناسان از تصعید، هدف

اسلام از تصعید، غریزه حرص و ثروت‌اندوزی، اسلام و تصعید غریزه حرص،
فزون‌طلبی در تحصیل علم، به خدمت مردم همت گماردن، غریزه خشم و
انتقام‌جویی، تصعید غریزه خشم، ارضای غریزه انتقام، اسلام و عفو و اغماض،
تصعید به منظور درمان، اسلام و تصعید اخلاقی، شکر پیروزی و قدرت، پاداش
فروشاندن خشم، غریزه قدرت‌خواهی، قدرت در خدمت غریزه و خیال، تصعید
غریزه قدرت، قدرت برای دادگری، تصعید و مکارم اخلاق، نیل به ارزشهای انسانی،
هوای نفس و اعمال ضد انسانی، تسلط بر غرایز مخرب.